

Список літератури

1. Офіційний сайт статистичного агентства GfK [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gfk.com/ua>.
2. Плєскач В. Л. Електронна комерція / В. Л. Плєскач, Т. Г. Затонацька. – К. : Знання, 2007. – 535 с.
3. Царев В. В. Електронна комерція / В. В. Царев, А. А. Кантарович. – СПб. : Питер, 2002. – 320 с.
4. The Content Council Spending Study: A Look at How Corporate America Invests in Branded Content for 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.customcontentcouncil.com/research/2013-spending-study>. – Назва з екрана.

T. Bui, I. Gavriliv

E-COMMERCE DEVELOPMENT AS AN INSTRUMENT OF INCREASING OF UKRAINIAN COMPANIES' COMPETITIVENESS

The authors describe the features and advantages of e-commerce compared to traditional types of business, analyze the development of e-commerce in Ukraine, underline the legislative framework of e-commerce in Ukraine and propose some measures for its improvement. Using the expert opinions method the factors of e-commerce company competitiveness were distinguished.

Keywords: e-commerce, e-business, digital technology, electronic signature, competitiveness, Online Store, Online shopping.

Матеріал надійшов 05.05.2015

УДК 378.014.54:338.2:339.9

Григор'єв Г. С.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГЛОКАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ МОДЕЛІ

У статті розкрито особливості та переваги глокальної освітньої моделі над глобальною, проаналізовано стан розвитку вищої освіти у світі та в Україні, здійснено оцінку проблем реформування вищої освіти на мікро- та макрорівні. Запропоновано використання моделі REMM (людина творча, яка оцінює та максимізує) для вдосконалення чинної системи вищої освіти в Україні.

Ключові слова: глокалізація, глобалізація, інтернаціоналізація, економіка знань, моделі вищої освіти, діяльнісний підхід, модель REMM.

Актуальність теми

Сучасні світові освітні процеси є одночасним поєднанням двох протилежних тенденцій інтеграції та диференціації, які до того ж характеризуються своєю нелінійністю та більшою

непередбачуваністю, що суперечить науковому базису, який сформувався ще у ХХ столітті.

Метою статті є визначення особливостей формування національної освітньої системи на мікро- та макрорівні за умов глобалізації та глокалізації процесу навчання.

Панування постмодерністських і одночасно постпозитивістських концепцій у філософії, культурі та науці визначає пріоритетність розвитку людського капіталу в постіндустріальному світі. Це вимагає наукового переосмислення механізмів формування нових альтернативних систем організації освітньої діяльності.

Так, Г. Андерсон ще у 1989 р. зазначає, що відбувається парадигмальний зсув від позитивізму і ми живемо в еру постпозитивізму [7].

Х. Блоланд наголошує, що «першорядне значення постмодернізму полягає в його здатності враховувати та відображати зміни в суспільстві, політиці та економіці, оскільки ми рухаємося від суспільства виробництва до суспільства споживання, від національної до локальної та міжнародної політик, змішуємо високу та низьку культуру та генеруємо нові соціальні рухи. Постмодернізм атакує легітимність більшої частини припущень модернізму. Оскільки вища освіта є квінтесенцією сучасних інституцій, атака на модернізм також є атакою на конструкцію вищої освіти як системи» [8].

Світ вступає в «еру художника». Відтепер лірика і краса важливі для бізнесу не менше, ніж цифри та раціональність. У конкурентній гонитві перемагає той, хто краще за інших розкриває творчий потенціал співробітників [10]. Автономія вищих навчальних закладів як прояв нової парадигми української вищої освіти також ставить перед навчальними закладами відповідальне завдання реформування взаємовідносин не лише на рівні освітнього закладу, але й на мікрорівні. У системі взаємовідносин «викладач – студент», «викладач – викладач», «студент – студент» актуальним є поєднання розкриття творчого первня особистості, створення нової індивідуальної економічної цінності в процесі навчання з раціональним елементом колективної гри на довгострокову перспективу. Потрібно наголосити на тому, що такі взаємовідносини за своїми формами є соціогуманітарним синтезом. Послугуючись термінологією Ю. Хабермаса, можна стверджувати, що новоєвропейська людина виступає одночасно і як агент великого, загальносоціального, «системного» світу (тобто як навчений певній професії спеціаліст), і як агент малого, приватного, «життєвого» світу (тобто як носій тих чи інших цінностей з індивідуально забарвленими особистісними уподобаннями та установками) [17].

Зазначені вище концепції визначають пріоритетність інноваційної освітньої моделі розвитку будь-якого рівня – глобального, національного, регіонального чи галузевого.

Знаннева економіка передбачає формування якісно нового типу фахівців із вищою освітою, що, своєю чергою, відповідно зумовлює переосмислення існування вищої освіти як науково-освітньої парадигми.

Глокалізація як науковий та практичний інструмент використовується переважно в маркетингу, бізнесі та соціології, однак автор статті використовує його на економічному мікрорівні для створення алгоритму глобальної поведінки мікроспільноти (структурного підрозділу вищого навчального закладу) на глобальному ринку праці. Мікрорівень університетської спільноти надає поштовх для реформування системи освіти «знизу». Можливим стає створення альтернативних глокальних освітніх систем, які взаємодіють, а не вбудовуються в ієрархічну систему управління бізнесу та держави із заздалегідь детермінованим набором освітніх цінностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Сучасні дослідження та публікації з питань теорії і практики інноваційної діяльності вищої освіти, незважаючи на значну увагу до цієї проблематики, більшою мірою орієнтовані на рівень реформування вищої освіти на загальноуніверситетському, галузевому та національному рівнях.

Дослідженню питань глобалізації, інтернаціоналізації та глокалізації освітніх послуг приділяли увагу відомі зарубіжні та вітчизняні науковці, зокрема Дж. Л. Андерсон, М. Венде, К. Джошуа, В. М. Донченко, Х. Лінч, Дж. Найт, Ф. Пател, Д. Д. Плинокос, Ю. Пшеніцина, Р. Худаха та ін.

Термін «глокалізація» в контексті проблем вищої освіти сьогодні використовується переважно зарубіжними вченими. Зокрема, Дж. Мок та М. Лі [14] зазначають існування суперечливих тенденцій взаємовпливу глобалізації та глокалізації. Вони вказують на те, що «глобалізація та еволюція знанневої економіки призвела до драматичних змін у характері та функціях вищої освіти в більшості країн світу. Однак вплив глобалізації на університети не є однаковим, хоча й існують комерційні практики підтримки конкурентоспроможності на глобальних ринках. Вимоги реструктуризації та реформування вищої освіти впливають в основному з існування зростаючих очікувань і вимог різних зацікавлених сторін у суспільстві.

Такі очікування не завжди мають підтримку з боку національних/місцевих органів влади,

які повинні розробити адекватні стратегії захисту інтересів держави у відповідь на глобалізаційний тиск. Відсутність такої підтримки зумовлена розбіжністю політичних, соціальних, економічних, культурних та історичних особливостей розвитку країни. Разом з тим ретельне вивчення способів втілення національної політики може виявити, що уряди намагаються використати глобалізаційний дискурс для імплементації місцевої політики» [14].

Таким чином, глобальні тенденції в розвитку університетської освіти, пов'язані з потребою отримання ширшого доступу, фінансування, звітності, якості управлінської освіти, і викликають серйозне занепокоєння.

У цій статті глокалізація у вищій освіті розглядається як явище, яке одночасно взаємодоповнює глобалізацію і разом з тим є похідною від неї.

Ф. Пател та Х. Лінч зазначають, що глокалізація у вищій освіті є очевидною альтернативою до інтернаціоналізації. Глокалізація пропагує появу позитивного досвіду від навчання і заохочує до посилення набуття здібностей студентів через глокальний досвід за допомогою надзвичайно важливих академічних і культурних обмінів з питань глобальної та локальної соціоекономічної і політичної проблематики. Також автори акцентують увагу на необхідності імплементації глокалізованого навчання в навчальні плани [16].

Інтернет, який докорінно змінив бізнес, починаючи з газет і закінчуючи музикою та роздрібною книжковою торгівлею, переверне з ніг на голову й вищу освіту. Уже зараз масовий відкритий онлайн-курс пропонує студентам можливість слухати лекції відомих викладачів і отримати диплом набагато дешевше, ніж у звичайному університеті [10].

Зазначене вище зумовило вибір напряму дослідження, відображеного в темі статті, а також предмет, об'єкт, мету і конкретні завдання дослідження. Зокрема, ключовою гіпотезою цього дослідження є таке припущення: «Якщо в економіці країни буде створено незалежну освітню систему, то конкуренція на ринку освітніх послуг посилиться, оскільки на ринку з'явиться більша кількість незалежних гравців, які не здатні вплинути на ціну». Ідеться не про появу нових навчальних закладів у рамках старої системи, а появу нової альтернативної системи освіти.

Дослідження спрямоване на пошук шляхів глибинної модифікації наявних інтегрованих освітніх систем.

Виклад основного матеріалу

За інформацією газети «Financial Times», «частка випускників на британському ринку робочої сили зросла на 9 % між 1996 та 2008 роками, однак частка висококваліфікованої праці зросла лише на 4 % за той самий період. Така ситуація пояснюється тим, що Велика Британія більшою мірою, ніж її сусіди, просунулась у бік зростання низькокваліфікованої робочої сили, оскільки технології «вимили» центральний сегмент ринку робочої сили» [15]. Таку ситуацію можна пояснити трендом на пониження заробітної плати середнього класу в багатьох країнах ЄС. У результаті наукоємна робота починає все більше виконуватись низькооплачуваними працівниками. Отже, відбувається різка диференціація випускників вищих навчальних закладів на високо- та низькооплачуваних. Інновації створюються саме середньооплачуваними випускниками.

Закономірність «середній клас створює інновації» означає необхідність створення та підтримки відповідної системи освіти, інтегрованої за принципом «life long learning».

За даними Бостонської консалтингової групи 2012 р., до 2015 р. близько 100 млн осіб в Азії стануть класом споживачів. Унаслідок такого збільшення кількості споживачів та посилення темпів урбанізації в Індії та Китаї виникне новий сегмент студентів, які намагатимуться набути глобального навчального досвіду, залишаючись проживати в себе на батьківщині або у своєму регіоні. Р. Худаха називає такий сегмент студентів «glocals» – люди з глобальними амбіціями, але з бажанням діяти локально. «Glocals» притаманні бажання, які перевищують їхні можливості повністю оплатити навчання за кордоном, вони не мають суттєвих наукових здобутків і тому не можуть розраховувати на фінансову допомогу навчальних закладів, які їх приймають [9].

Що стало причиною успіху вищих навчальних закладів країн Південно-Східної та Східної Азії? Відповідь є складною і простою водночас. Західноєвропейські та американські університети отримали урядові гарантії країн зазначеного вище регіону як інвестори. Такі гарантії відображаються, зокрема, в підготовленій країною-реципієнтом освітній інфраструктурі для країн-донорів.

Ф. Пател і Х. Лінч [16] протиставляють глокалізацію інтернаціоналізації. Відомо, що інтернаціоналізація – це процес адаптації продукту або тієї чи іншої системи до особливостей того чи іншого регіону.

М. Венде [2; 17] визначає інтернаціоналізацію як будь-яку систематичну діяльність, спрямовану на забезпечення відповідності вищої освіти вимогам і викликам, пов'язаним з глобалізацією ринку праці та економіки. Таким чином, інтернаціоналізація є результатом глобалізації.

У роботах Дж. Найт подано методологічні підходи, на основі яких можна охарактеризувати феномен інтернаціоналізації: діяльнісний, компетентісний, ідеологічний, процесуальний [6; 12]. Виникає запитання: чи є ці інтернаціоналізаційні підходи альтернативними глокалізаційним, оскільки згідно з думкою Ф. Патела і Х. Лінча [16] глокалізація протиставляється інтернаціоналізації?

Розглянемо діяльнісний підхід з погляду глобалізації та глокалізації та його впливу на формування освітньої моделі.

В. Донченко відзначає, що діяльнісний підхід характеризує інтернаціоналізацію з позиції специфіки організаційної діяльності. Подібна діяльність включає навчальну і позанавчальну роботу, зокрема розробку курикулуму та характер інноваційної діяльності закладу; обмін студентів, викладачів та адміністрації; регіональні студії; технічну допомогу; інтеркультурне навчання (*intercultural training*), навчання іноземних студентів; спільні міжнародні наукові дослідження. Діяльнісний підхід вивчає діяльність університету як ключову характеристику інтернаціоналізації, у межах підходу не розкрито питання організації міжнародної діяльності закладу, пов'язані із запровадженням, удосконаленням і підтримкою інтернаціоналізації [2; 12]. Ця концепція характеризує діяльнісний підхід з погляду глобалізації.

Разом з тим діяльнісний підхід на основі глокалізації означає, що місцевий навчальний заклад не лише переходить на новий якісний стандарт завдяки міжнародному обміну знаннями, але й творчо адаптує ці знання для місцевих локальних потреб, тобто виконує важливу соціальну функцію в суспільстві. Соціальна функція виходить за межі соціальної відповідальності – це створення спільної суспільної цінності (англ. *shared value*). Як приклад наведемо діяльнісний підхід, що реалізується Чорноморським державним університетом імені Петра Могили м. Миколаєва. Використовувався метод «навчання дією», який передбачає поєднання стандартного навчання з участю студентів у громадській роботі за тим же профілем і з міждисциплінарною роботою. Наприклад, деякі студенти досліджували питання, пов'язане з вихованням дітей з обмеженими можливостями. Навчання передбачало пріоритетну увагу проблемам демократизації та прав людини в пострадянському суспільстві,

недопущення соціального відчуження людей з обмеженими можливостями, а також вивчення міжнародних угод і неформальних домовленостей про залучення таких людей у соціальне життя, оскільки це відповідає інтересам усього суспільства. Ініціювалися проекти, в рамках яких студенти відвідували інтернати. У результаті сформувався навчальний комплекс, що охоплює соціальну сферу, стандартне навчання, психологію і навіть медицину. Університет залучався до глобального процесу, а тема вивчалася одночасно на місцевому та особистісному рівнях [6].

«Навчання дією» притаманні різні моделі економічної поведінки. У сучасній науковій літературі для позначення економічної людини використовується модель REMM (*Resourceful, Evaluating, Maximizing Man*) – «людина творча, яка оцінює та максимізує» або її модифікація – RREEMM (*Resourceful, Restricted, Expecting, Evaluating, Maximizing Man*), тобто «людина творча, яка відчуває обмеження, має очікування, оцінює та максимізує» [15].

REMM є базовим конструктивним блоком, який сприяв створенню єдиної основи теорії в соціальних науках. Деякі економісти, наприклад Нобелівський лауреат Г. Бекер, застосували REMM для таких галузей, як дискримінація, злочини, шлюб та сім'я, які раніше досліджувалися виключно соціологами.

Моделі вищої освіти не є новим явищем, однак у них здебільшого відсутні винахідливі раціональні індивіди. Зазвичай моделі спрямовані на максимізацію грошового доходу і не звертають уваги на мистецтво, мораль, любов, повагу, чесність тощо. Економісти концентрують свою увагу на одній-єдиній характеристиці поведінки, до того ж одній із найменш привабливих у ній – егоїстичному жаданні грошей [11].

Для ефективного навчання студентів-економістів модель REMM є дуже важливою, оскільки вона дає змогу перебувати в рамках стандартного навчання *mainstream* і одночасно творчо розвиватись. Виникає поняття «творчої раціональності». Така модель є креативним продовженням навчання неklasичного підходу «*homo economicus*» та неоінституційної моделі «обмеженої раціональності».

Модель REMM може слугувати основою для агентного моделювання, яке є методом імітаційного моделювання. Вибір цього методу визначається тим, що творча адаптація здобутих студентами знань перетворюється в їхнє глокальне уявлення про предмет, який вивчається. Концепція REMM може стати фундаментом для дослідження поведінки децентралізованих агентів

у закладах вищої освіти. Глокалізація безпосередньо пов'язана із зазначеною моделлю, оскільки в основі глокалізації є ідея справедливого миру та прискорення світового розвитку і використання глобальних можливостей для локальних цілей. Ті, хто навчається, креативно відповідають на зовнішні виклики, адаптуючи до національних культурних цінностей глобальні освітні моделі. Якими є глобальні виклики локальній вищій освіті і яким чином глокалізація може на них відповісти?

- Поступове відставання національної освітньої моделі від зарубіжних та перехід у напівпериферійний ешелон вищої освіти. Для подолання відставання потрібно відродити національні цінності. Прикладом може слугувати Китай: країна зуміла відродити втрачені конфуціанські цінності для самоствердження та економічного розвитку.

- Стандартизованість базових інституційних освітніх моделей та навчальної структури суперечить сутності економічного життя, в основі якого лежить різноманітність. Освітні моделі, як і товари, повинні мати диференціацію.

Авторське розуміння освітньої моделі навчання полягає у «визнанні подолання матеріалу художньою формою, або визнання мистецтва суспільною технікою відчуття» [1, с. 7]. Усе чіткіше усвідомлюється думка, що мистецтво повинне бути предметом наукового вивчення лише тоді, коли воно буде розглядатися як одна з життєвих функцій суспільства у безперервному зв'язку з усіма іншими царинами соціального життя, в його конкретній історичній зумовленості [1, с. 15].

- Копіювання зарубіжних моделей освіти має поєднуватися з привнесенням у такі моделі національних особливостей.

Модель REMM здатна пояснити еволюції звичаїв і традицій і, як наслідок, відображень у звичках, догматичних віруваннях та релігії моделей поведінки, прообразів оптимальної поведінки, яка враховує видатки та вигоди від різних дій [11].

- Інтелектуальний капітал є продуктом «освіти без кордонів», таким чином відбувається вплив кваліфікованих кадрів і талановитих студентів-випускників. Об'єктивно запобігти такому процесу неможливо, однак виникає

шанс залучити місцеві навчальні заклади в міжнародну мережу освіти та адаптувати корпоративну освітню культуру до глобальних змін. Спільні вірування, відносини, звичаї та цінності людей в організації можуть стати вирішальним фактором успіху або провалу. І хоча культура організації увесь час створює бар'єр цінним нововведенням, через певний час вона може бути змінена завдяки свідомим, злагодженим зусиллям [11].

Висновки

1. Глокалізація як нове явище у вищій освіті вимагає від вищих навчальних закладів реформування як структури, так і методів навчання. Таке реформування передбачає набуття передового освітнього досвіду з урахуванням місцевої (локальної) специфіки. Глокалізація, зокрема в освіті, є відповіддю на глобалізаційний тиск. Українська держава повинна зберегти свою національну освітню культуру, одночасно об'єктивно залишаючись актором світового співтовариства.

2. Вступ світу в «еру художника» докорінно змінює ставлення та взаємовідносини між гуманітарними та суспільними науками. На зміну антагонізму має прийти співпраця та взаємопроникнення цих наукових сфер для отримання принципово нових освітніх форм та наукових знань.

3. Функціональним методом входження освітніх закладів у глокалізаційний процес є діяльнісний підхід, формою безпосереднього прояву якого є модель REMM (Resourceful, Evaluating, Maximizing Man) – «людина творча, яка оцінює та максимізує» або її модифікація – RREEMM (Resourceful, Restricted, Expecting, Evaluating, Maximizing Man), тобто «людина творча, яка відчуває обмеження, має очікування, оцінює та максимізує».

4. Глобалізація кидає виклики локальній вищій освіті. Одним зі шляхів відповіді на глобальні ризики є культурне відродження нації та визнання мистецтва технікою відчуття. Одночасно потрібно адаптувати корпоративну освітню культуру до глобальних змін, зберігаючи в ній національний глокальний елемент освіти.

Список літератури

1. Выготский Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский. – М. : Искусство, 1965. – 157 с.
2. Донченко В. М. Зарубіжні моделі інтернаціоналізації вищої освіти / В. М. Донченко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2014. – № 6 (40). – С. 10–17.
3. Михеева С. А. Рациональность и экономическое поведение – междисциплинарный подход [Электронный ресурс] / С. А. Михеева. – Режим доступа: <https://sites.google.com/site/konfer/Home/1-seksia/miheeva>. – Назва з екрана.
4. Пшеницина Ю. Физика, лирика и экономика: обучение через искусство в корпоративных университетах

- [Електронний ресурс] / Ю. Пшеницина. – Режим доступу: http://www.executive.ru/knowledge/announcement/1704206/index.php?PAGE_NAME=read&FID=74&TID=14882. – Назва з екрана.
5. Рыбин В. А. К основам классификации социогуманитарного знания [Електронний ресурс] / В. А. Рыбин. – Режим доступу: http://www.rybin.dialog21.ru/sociogum_knowledge.htm. – Назва з екрана.
 6. Тимофеев И. Глобализация – обратного пути нет [Електронний ресурс] / И. Тимофеев, К. Чемерис, Д. Вердиб. – Режим доступу: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=2367#top. – Назва з екрана.
 7. Anderson G. L. Critical ethnography in education: Origins, current status, new directions / G. L. Anderson // *Review of Educational Research*. – 1989. – Vol. 59, № 3. – P. 249–270.
 8. Bloland H. G. Postmodernism and higher education / H. G. Bloland // *Journal of Higher Education*. – 1995. – Vol. 66, № 5. – P. 521–559.
 9. Choudaha R. Are you prepared for the arrival of “glocal” students? [Електронний ресурс] / R. Choudaha // *University World News*. – 2012. – Issue 219. – Режим доступу: <http://www.universityworldnews.com/article.php?story=2012042414150188>. – Назва з екрана.
 10. Creative destruction [Електронний ресурс] // *The Economist*. – 2014. – Jun 28th. – Режим доступу: <http://www.economist.com/news/leaders/21605906-cost-crisis-changing-labour-markets-and-new-technology-will-turn-old-institution-its>. – Назва з екрана.
 11. Jensen M. C. The nature of man / Michael C. Jensen, William H. Meckling // *Journal of Applied Corporate finance*. – 1994. – Vol. 7, № 2. – P. 4–19.
 12. Knight J. Strategies for Internationalization of Higher Education: Historical and Conceptual Perspectives / J. Knight, H. de Wit // *Strategies for Internationalization of Higher Education: A Comparative Study of Austria, Canada, Europe and the United States of America*. – Amsterdam : EAIE, OECD/IMHE, 1995. – Chapter I. – P. 5–32.
 13. Lindenberg S. An assessment of the new political economy: Its potential for the social sciences and for sociology in particular / Siegwart Lindenberg // *Sociological Theory*. – 1985. – Vol. 3. – P. 99–114.
 14. Mok J. K. H. Globalization or Glocalization? Higher Education Reforms in Singapore / Joshua Ka Ho Mok, Michael H. Lee // *Asia Pacific Journal of Education*. – 2003. – Vol. 23, Issue 1. – P. 15–42.
 15. O'Connor S. High skill jobs hard to find as graduate pools grows / S. O'Connor // *Financial Times*. – 2015. – Jan 20. – P. 3.
 16. Patel F. Glocalization as an Alternative to Internationalization in Higher Education: Embedding Positive Glocal Learning Perspectives / F. Patel, H. Lynch // *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*. – 2013. – Vol. 25, № 2. – P. 223–230.
 17. Wende M. C. van der. Internationalization policies: about new trends and contrasting paradigms / M. C. van der Wende // *Higher education policy*. – 2001. – Vol. 14. – P. 249–259.

H. Hryhoriev

PROBLEMS OF GLOCAL EDUCATIONAL MODEL CREATION

The article describes the features and benefits of the glocal educational model on a global one, analyzes the state of higher education in the world and in Ukraine, the estimation problems of reforming higher education on micro- and macro-levels. The use of models REMM (Resourceful, Evaluating, Maximizing Man) to improve the current system of higher education in Ukraine was proposed.

Keywords: glocalization, globalization, internationalization, knowledge economy, higher education model, approach, REMM model.

Матеріал надійшов 20.05.2015